

Коновал Л. Функціонування національних цифрових бібліотечних проєктів у контексті формування електронної бібліотеки «Україніка» // Бібліотечний вісник. – 2016. – № 2. – С. 11–14.

Наукове, культурне надбання кожного народу є неоціненним скарбом, який нація передає від покоління до покоління. З розвитком цивілізації, зростанням знань, накопичених народами, форми передачі наукової, культурної спадщини постійно змінювались від усних фольклорних форм до винаходу писемності, книгодрукування, сучасних інформаційних технологій та Інтернету. В епоху інформаційного суспільства засобом акумулювання та поширення культурної спадщини народу є цифрові проєкти національного масштабу, які є своєрідною візитівкою кожної держави. Саме держава як інститут влади несе першочергову відповідальність за створення та підтримку таких проєктів, які, як правило, формуються та підтримуються національними бібліотеками країн і втілюються в цифрові бібліотеки з різними типами ресурсів.

<...> Розглянемо найбільші цифрові проєкти європейських держав та США.

Франція. Цифрова бібліотека Gallica (<http://gallica.bnf.fr/>) є однією з найбільших національних електронних бібліотек світу. Gallica була створена 1997 р. у Національній бібліотеці Франції (НБФ). Її девізом є вислів «віртуальна бібліотека чесної людини». Повноцінний розвиток цифрової бібліотеки розпочався у 2006 р., коли нею заінтересувалося керівництво держави. За участі чиновників Міністерства культури, Національного центру книги, книговидавців, авторів була розроблена стратегія розвитку бібліотеки Gallica на найближчі роки. Спочатку Gallica пропонувала користувачам безкоштовний доступ до документів, на які не поширювалася дія закону про захист авторських прав. З 2007 р. розпочалася інтеграція в бібліотеку творів, які потрапляють під дію закону про захист авторських прав. Якщо документ перебував у вільному доступі, то читач відразу отримував його повний текст; праці, захищені авторським правом, надавалися в обмеженому вигляді, а повний текст був доступний за умови купівлі на сайті, що поширює електронні книги. Ця послуга не є пріоритетною, а лише як одна з додаткових. Більшість користувачів все-таки використовують цифрову бібліотеку, щоб отримати доступ до безкоштовних ресурсів ¹.

---

¹ Stanford Prize for Innovation in Research Libraries (SPIRL). Application from the Bibliothèque nationale de France (BnF) for Gallica (gallica.bnf.fr) and Data (data.bnf.fr) [Electronic resource]. – Access mode : <https://library.stanford.edu/sites/default/files/Bibliotheque%20nationale%20de%20France.pdf>.

Gallica представляє собою енциклопедичну бібліотеку, яка надає доступ до всіх типів носіїв інформації: друкованих (книги, журнали і преса) у формі зображень і у текстовому варіанті, рукописів, звукозаписів, нот, іконографічних документів, карт і планів. На початок 2016 р. чисельність колекції перевищувала 3,7 млн документів, 1,5 млн з яких становлять періодичні видання. Інтерфейс Gallica представлений 5 мовами: французька, англійська, іспанська, португальська та німецька, а колекція документів мультимовна, з усіх галузей знань різних хронологічних періодів. Пошук документів досить простий та розширений (окрім звичних елементів пошуку: автор, назва, ключові слова, ISBN, можна додати вибір мови, теми, назву цифрової колекції (39 позицій)). Більшість документів електронної бібліотеки пройшли OCR-опрацювання, що забезпечує пошук за текстом документів.

У проекті Gallica, крім НБФ, беруть участь книгозбірні її мережі, а також інші французькі бібліотеки, музеї, архіви тощо. Документи, надані бібліотеками-партнерами НБФ індексуються, але доступ надається безпосередньо на сайтах установ-партнерів, чисельність яких становить 180. Ресурс Gallica включає франкомовні документи. Користувачі можуть створювати свій віртуальний особистий простір для збереження результатів пошуку, бронювання документів із НБФ, замовлення фотокопій чи репродукцій. Gallica має свій блог та сторінки у соціальних мережах Facebook, Twitter, Pinterest, а також індексується у каталогах OCLC, Internet Archive's Open Library та Europeana. Розроблені мобільні додатки Gallica для гаджетів. Без сумніву, проект Gallica, ставши результатом плідної взаємодії авторів, видавців, бібліотекарів, читачів, держави, є одним із взірцевих у світі.

Німеччина. Віртуальна національна бібліотека «Німеччина» – Deutsche Digitale Bibliothek (DDB) (<https://www.deutsche-digitale-bibliothek.de/>) – колективний проект мережі, в якому беруть участь 13 культурних та академічних інститутів. Головними серед них є Німецька національна бібліотека, Баварська державна бібліотека та Берлінська державна бібліотека – найбільші бібліотеки ФРН, які за сукупністю своїх фондів та функцій формують ядро національної книгозбірні. DDB створено у 2007 р., а у 2012-му з'явилася бета-версія бібліотеки. Головною метою DDB є поєднання цифрових послуг, що надаються всіма культурними та науковими установами Німеччини для забезпечення доступу до культурної спадщини країни усім заінтересованим сторонам. Унікальністю цього проекту є велика кількість установ та організацій-учасників, яка постійно зростає. Наразі їх кількість становить 2334 – це культурні та наукові установи, бібліотеки, архіви, музеї, медіа-бібліотеки, університети, науково-дослідні організації.

Особливості організації проекту зумовлюють специфіку цифрового контенту: DDB зберігає тільки доступ до інформації та метаданих і похідні, тобто попередній перегляд

фотографій, ескізів або змісту документів. Оцифрований об'єкт високої роздільності залишається на сайті тієї установи, яка його передала, а доступ до нього здійснюється через посилання на порталі DDB ².

DDB забезпечує централізований доступ до цифрових зображень, а саме, книг, документів і файлів, архівних документів, творів образотворчого мистецтва, скульптур, інсталяцій і пам'ятників, звукових записів, фільмів, нот. Відповідно до історичного розподілу тематики та мовного принципу комплектування, здійснюється і оцифрування фондів, представлення відповідних колекцій у DDB. Доступ до всіх ресурсів безкоштовний. У березні 2016 р. кількість об'єктів на порталі DDB становила 18 909 357, з них майже 7 млн – це об'єкти мультимедіа. Обсягове цифрове зібрання компенсує деякі недоліки самого порталу, зокрема двомовність інтерфейсу (англійська та німецька), а також відсутність переліку всіх цифрових колекцій.

Однією з причин, що зумовили появу DDB, було прохання Європейської Комісії до держав-членів докласти зусиль, щоб здійснити оцифрування та забезпечити доступ до культурної і наукової інформації країни в рамках проекту Європейської цифрової бібліотеки (Europeana). Тому DDB одночасно виступає в якості центрального національного партнера Europeana і, таким чином, дає можливість численним німецьким культурним установам взяти участь у загальноєвропейському проекті ³.

Велика Британія. Британська бібліотека (<http://www.bl.uk/>) представляє на своєму порталі електронні ресурси, об'єднані у колекції за типами ресурсів чи тематичним принципом:

- оцифровані газети Великої Британії (British Newspaper Archive), до якої входять газети, починаючи з 1600-х рр., а також радіо-, теле- та інтернет-новини. Колекція налічує 605 назв періодичних видань загальним обсягом 13 523 343 сторінки. Доступні фільтри за назвою, місцем та датою публікації. Пошук документів – безкоштовний, але для перегляду необхідна особиста підписка або робота з ресурсом у читальних залах бібліотеки;

---

² Deutsche Digitale Bibliothek puts culture and knowledge online [Electronic resource] / EuropeanaPro. – Access mode : <http://pro.europeana.eu/blogpost/deutsche-digitale-bibliothek-puts-culture-and-knowledge-online>.

³ Deutsche Digitale Bibliothek. About us [Electronic resource]. – Access mode : <https://www.deutsche-digitale-bibliothek.de/content/ueber-uns>.

- книги про фестивалі епохи Відродження (Renaissance festival books). Загалом колекція становить понад 2000 документів, з яких оцифрованими є 253 книги. Вони присвячені опису свят та обрядів, які відбувалися в Європі з 1475-го по 1700 р. Документи колекції об'єднані у декілька розділів: фоновий розділ – документи про «фестивальні книги», фестиваль як подію та її учасників; розділ посилань на подібні колекції у інших бібліотеках; розділ експертної думки – високопрофесійний аналіз відомих науковців; безпосередньо розділ текстів;

- оцифровані рукописи (7236 документів), які становлять одну з найбільших цінностей не лише Британської бібліотеки, а й людства загалом. Вони були оцифровані одними з перших. Цифрове зібрання рукописів поділяється на декілька тематичних колекцій: Королівські манускрипти (рукописи відомих іменних колекцій: Arundel, Burney, Egerton, Hargrave, Henry Davis, Hirsch, Lansdowne, Sloane, Stowe, Yates та ін.); грецькі, слов'янські, перські, тайські, єврейські манускрипти, музичні манускрипти та ін.;

- колекція звукозаписів, що нараховує 60 тис. творів і охоплює весь спектр звуків – не лише музичні твори, а й звуки мовлення, навколишнього середовища, радіопередачі, аудіокниги і т. д. Це зібрання має велику наукову цінність для вивчення історії англійської мови, її діалектів, ареалу поширення. Цій колекції присвячений окремий змістовний та цікавий блог;

- колекція веб-сайтів Великої Британії – цей проект започатковано у 2004 р. Весь архів сайтів систематизовано та розподілено на групи за темами, подіями, матеріальними та культурними об'єктами, яким вони присвячені. Спеціальні групи сайтів збиралися по конкретній темі бібліотекарями та іншими фахівцями, які працюють з провідними організаціями у цій галузі. Є можливість пошуку за назвою сайта, колекцією чи організацією. Загалом наявна сукупність цифрових колекцій дає змогу досягнути всі культурні та наукові надбання нації; колекція електронних дисертацій (EThOS – Electronic Thesis Online Service), захищених у Великій Британії. Мета зібрання – продемонструвати якість наукових досліджень у Великій Британії та підтримати урядовий принцип відкритого доступу, згідно з яким дослідження, що фінансуються державою, мають бути відкритими для всіх науковців, надаючи їм можливість подальших досліджень та відкриттів. Колекція налічує 400 тис. записів, наданих понад 120 інститутами вищої освіти, з них близько 160 тис. – повнотекстові, які можна переглянути безпосередньо у базі дисертацій або через посилання – у репозиторіях інститутів, що їх надають. Решта 240 тис., що датуються починаючи з 1800

р., доступні для замовлення та сканування через сервіс «оцифрування на вимогу».

Ми охарактеризували лише головні цифрові колекції Британської бібліотеки, які дають найповніше уявлення про історію, культурні та наукові надбання Великої Британії. Це лише частина сервісів та зібрань, представлених на порталі Британської бібліотеки, які можуть задовольнити інформаційні потреби будь-якої категорії користувачів. Інтерфейс порталу чітко структурований та зрозумілий навіть недосвідченим користувачам. Невеликим недоліком є необхідність реєстрації під час користування деякими сервісами та відсутність мультимовної підтримки порталу.

Іспанія. Цифрова бібліотека Іспанії – The Hispanic Digital Library (<http://www.bne.es/en/Catalogos/BibliotecaDigitalHispanica/Inicio/index.html>) (далі – HDL) – є проектом Національної бібліотеки Іспанії, який був розпочатий у 2008 р. Його завдання:

- поширення іспанської культурної спадщини, забезпечення її захисту;
- виконання зобов'язань перед Європейським Союзом щодо створення Європейської цифрової бібліотеки;
- розкриття перед науковцями можливостей дослідження іспанської культури;
- розширення партнерства з іншими іспанськими та латиноамериканськими бібліотеками.

На початку створення цифрового фонду його обсяг становив близько 10 тис. документів, відібраних фахівцями різних галузей знань, що найповніше представляли бібліографічну та документну спадщину Національної бібліотеки Іспанії. У 2016 р. фонд цифрової бібліотеки зріс до 70 тис. друкованих книг, 12 тис. рукописів, 31 тис. малюнків та фотографій, 5,5 тис. картографічних матеріалів, 16 тис. музичних записів та 31 тис. нотних документів. Між оцифрованими об'єктами HDL та бібліографічними записами у каталозі Національної бібліотеки Іспанії існує автоматизований зв'язок. На сайті представлений великий вибір тематичних колекцій. Критерієм відбору документів до колекції є персоналії митців, історичні події, типи ресурсів і т. п. Всередині кожної колекції передбачена можливість пошуку за темою, автором, назвою, типом ресурсу, колекцією, мовними та хронологічними параметрами. Відібрані документи можна надіслати на електронну пошту або завантажити.

У 2009 р. Національна бібліотека Іспанії розпочала архівування веб-контенту Іспанії (Spanish Web Archive) для збереження та подальшого доступу до різних типів ресурсів: веб-сайти, блоги, форуми, списки розсилки, документи, зображення, відео і т. д. У рамках цього проекту Національна

бібліотека Іспанії з 2010 р. входить до складу International Internet Preservation Consortium (ІІРС), організації, яка об'єднує найбільш важливі ініціативи в галузі веб-архівування по всьому світу і включає в себе національні, університетські бібліотеки, а також науково-дослідні архіви.

Заслуговує на увагу ще один іспанський проект – Hispana (<http://hispana.mcu.es/en/inicio/inicio.cmd>) – колективний каталог цифрової мережі іспанських музейних колекцій. Ця мережа поєднує музеї, які використовують єдину документацію та систему управління для своїх колекцій (DOMUS), розроблену Міністерством культури. Hispana пропонує уніфікований доступ до 6 млн цифрових об'єктів з колекцій 207 репозиторіїв. Вона включає в себе каталог проектів з оцифрування, які реалізуються в Іспанії, що забезпечує координацію роботи з оцифрування, тим самим запобігаючи повторному оцифруванню матеріалів.

Узагальнюючим проектом європейських держав стала *Europeana* – найбільший каталог об'єктів культурної та наукової спадщини. Він виступає основним пошуковим механізмом у глобальних мережах, який інтегрує цифрові ресурси, надані різними країнами Європи. Europeana була створена у 2008 р. Це мультимовний як за колекцією, так і за інтерфейсом, проект з різними типами медіа-ресурсів: тексти, відео, звуки, зображення та 3D об'єкти. На початок 2016 р. обсяг цифрової бібліотеки становив 52 млн об'єктів. Навігаційно-пошукова система вражає, адже дає змогу задовольнити різні пошукові запити. Пошукові фільтри допомагають не загубитися пересічному користувачеві у багатомільйонному контенті, знайти об'єкти за мовними та географічними характеристиками; організаціями та інститутами, що надають свої мультимедійні об'єкти; типом файлів, тривалістю відео та звукових файлів, розміром та кольором зображень, правами доступу і т. д. Реєстрація на порталі дозволяє зберігати результати пошуку, створювати теги, а інтеграція ресурсу з соціальними мережами забезпечує оперативне інформування користувачів про новини, нові надходження та події. Цифровий проект має власний блог та «дошки» на фото-сервісі Pinterest. Деякі колекції виокремлені, а саме: Europeana 1914–1918, Europeana Exhibitions, Europeana Remix та Europeana Professional.

У *США* за підтримки Конгресу функціонує електронна бібліотека «Пам'ять Америки» (American memory). Вона започаткована у 1990 р. групою ентузіастів, а поширення та розвитку набула з 1994-го за державної підтримки і запровадження Інтернету. Головною місією American memory є забезпечення вільного і відкритого доступу до творів писемності, звукозаписів, картин, відеозаписів, карт і нотних видань, які відображають американську історію, американський досвід. Оцифровані матеріали з фондів

Бібліотеки Конгресу США, інших організацій документують інформацію щодо історичних подій, видатних осіб, пам'ятних місць та ідей, які об'єднали американців як націю і слугують освітнім та просвітницьким цілям. Понад 9 млн документів, що відображають американську історію і культуру, зібрано у понад 100 тематичних груп⁴.

Оригінальні формати включають у себе рукописи, гравюри, фотографії, плакати, карти, звукозаписи, кінофільми, книги, брошури і ноти. Кожна колекція супроводжується детальним описом та якісною навігаційно-пошуковою системою, призначеною для легкого орієнтування у матеріалі та задоволення інформаційного запиту. Передбачено як простий пошук, так і інтегрований (за кількома елементами у кількох колекціях).

Аналізуючи досвід створення та функціонування національних цифрових проєктів різних держав, можна помітити таку закономірність: найбільш успішні національні цифрові проєкти реалізуються та куруються найбільшими національними бібліотеками, а на початкових етапах цифрові бібліотеки виникали переважно як ініціатива та кооперація зусиль бібліотечних працівників, науковців та волонтерів. Вони не володіли ні достатнім досвідом, ні фінансовими, технічними можливостями, необхідними для виконання завдань щодо якісного оцифрування й опрацювання матеріалів для електронного ресурсу. Велику роль у цьому процесі завжди відігравали державна підтримка, фінансування та відповідне законодавче регулювання. Формування цифрових колекцій, у першу чергу, покликане відображати та популяризувати національну спадщину, надавати вільний доступ усім заінтересованим особам до наукових, культурних надбань народу. Інтеграція цифрових проєктів з традиційними бібліотеками дає змогу перейти до створення так званих «гібридних бібліотек», які покликані об'єднати переваги нових інформаційних технологій, що реалізовані в електронних бібліотеках, і досвід традиційних книгозбірень, які, на відміну від інших систем і структур інформаційного забезпечення суспільства, зберігають відомості практично з усіх галузей знань, обслуговують майже всі соціальні верстви, користувачів різних вікових і професійних категорій.

---

⁴ Бондаренко В. Електронні бібліотеки в контексті дистантного обслуговування користувачів / Вікторія Бондаренко // Вісник Книжкової палати. – 2015. – № 6. – С. 15–18.